

- 1) officially interpret the Constitutional norms and the laws of Ukraine»;
- 2) taking into account the suggested amendments to the Fundamental Law of the Ukrainian state, the formula of the specialty 12.00.01 will need to be changed concerning the subject matter of such a scientific field as the theory of state and law. That is why it is necessary to modify the formula of the abovementioned specialty in the aspect of legislation interpretation, determining this direction of scientific studies as “objective law norms interpretation”. The suggested wording of the article 1 of the abovementioned scientific specialty Passport in the part of cognition process studying, directed at conception and interpretation of objective law legal norms will meet realities of modern law doctrine development. It is necessary to mention that scientific studies within the direction are related to the issues of norms and principles interpretation, that have been formally fixed not only within the national legislation but also in a lot of written sources of the objective law.

Keywords: *interpretation of law, legal norms interpretation, interpretation of a law, legislation interpretation, legal interpretation.*

Надійшла до редакції 18.11.2013

Талдикін О. В.

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 340.1

ІДЕОЛОГІЧНИЙ ФАКТОР КРИЗИ ІНСТИТУТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Зроблено спробу дати відповідь на питання про те, чи можна розглядати лібералізм як ідеологічну основу кризи інституту національної держави. Зазначено що, сучасна криза національної держави має не лише зовнішній, економічний або політичний характер, вона простирається також на традиційні форми національної ідеології, самосвідомості та національної ідентичності. Надано авторське визначення поняття «ідеологія». Визначено, що ідеологічну кризу можна розглядати не як боротьбу тих чи інших традиційних ідеологій, а як кризу національної свідомості. Сформульовано основні негативні прояви ліберальної ідеології в умовах глобалізації.

Ключові слова: *лібералізм, неолібералізм, західноцентризм, вестернізм, національна держава, демократія, глобалізація, ідеологія, фактор, позитивна дискримінація, суспільство.*

«Слова «капіталізм» и «демократия» – это идеологические пустышки. Реальный Запад совсем другой. И та социальная система, которая там сейчас существует, – это уже сверхобщество».

Александр Зиновьев

Постановка проблеми. Протягом тривалого періоду існування цивілізації різні політичні сили пов'язували перспективи позитивних соціальних перетворень з національною державою. Але з останньої третини ХХ століття стало очевидно, що держава поступово втрачає монополію влади. Багато сучасних дослідників зазначають, що національні держави перебувають у

стані глибокої та незворотної кризи, яка знаходить свій прояв у втраті важелів управління, в розмиванні суверенітету і катастрофічному падінні легітимності державної влади. На думку О. Логінова: діагноз виявляється дуже серйозним: національна держава відмирає. Руйнують її сили, що мають транснаціональний характер, при цьому вони, в основному, анонімні, а тому важко вловимі. Ці сили не формують єдину систему або порядок [1].

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблеми ідеології неоліберального суспільства турбували Карла Поппера – найвпливовішого критика тоталітаризму (праця «Відкрите суспільство та його вороги». 1945 р.). Використання особистих свобод через шлях до засвоєння новітніх технологій відстоювали Дж. К. Гелбрейт, Дж. Роулз, Р. Дарендорф. Критика лібералізму має місце у працях представників комунітаризму (Ам. Етціоні, М. Ен. Глендон), які визнавали індивідуальні права, але жорстко пов'язували їх з обов'язками стосовно суспільства та допускали їх обмеження, якщо вони реалізуються за державний рахунок.

Різні аспекти проблеми існування держави в глобалізованому світі досліджували Н. Дейвіс, З. Бжезинський, А. Голобуцький, О. Шевчук, Дж. Ю. Стиглиц, М. Фезерстоун, С. Леш, Р. Робертсон та ін.

Метою цієї статті є спроба автора розглянути ліберальну ідеологію як фактор кризи інституту національної держави в умовах глобалізації

Виклад основного матеріалу. Протиріччя між теоретичною потребою суспільства в державі та її практичною неспроможністю забезпечити його подальший прогресивний розвиток проявляється в безпорадності більшості сучасних політичних стратегій. Однак державний апарат національної держави продовжує функціонувати, адже поліцейські та адміністративні функції покладені саме на нього. Сьогодні ми спостерігаємо, як національна держава все більше знімає з себе відповідальність за ситуацію в суспільстві, мінімізуючи власну соціальну функцію. Рішення, що продиктовані транснаціональними, наддержавними структурами, як правило, приймаються від імені національної держави, а суспільне невдоволення від їх непопулярного характеру завжди покладається на неї.

Під впливом глобалізації сучасні демократичні національні держави не зникнуть з політичної карти світу. Однак їх роль суттєво зміниться. Яскравою ілюстрацією цього служить вислів відомого фінансиста Дж. Сороса про те, що, коли коаліція вільних країн стане більшістю в ООН, Генеральну асамблею потрібно буде наділити законодавчою владою у світовому масштабі. Справа у тому, що цінність сучасної держави як національно-територіальної єдності залишається очевидною навіть в умовах глобалізації та кризових явищ, адже національна державність вже сьогодні служить значною мірою декоративним прикриттям реальної влади – влади міжнародного капіталу, транснаціональних корпорацій або космополітичної еліти.

Завдяки основним факторам впливу глобалізації на трансформацію державно-правових інститутів суспільства нівелюються національні пріоритети, зникає розуміння держави як соціальної спільності, відбувається процес трансформації складових форми держави. Вже сьогодні виникають та розвиваються наддержавні та квазідержавні утворення. Такими факто-

рами впливу глобалізації є:

- утворення та розвиток транснаціональних корпорацій, з появою яких національні держави втрачають можливості домінуючого впливу на вирішення стратегічних питань власного економічного розвитку;

- виникнення наддержавних міжнародних органів та організацій, що поступово перебирають на себе функції держави, впливають на вирішення питань внутрішньої та зовнішньої політики, визначаючи їх пріоритети;

- процес активного розвитку сучасних цифрових засобів передачі інформації, мережі Інтернет, що зумовили виникнення та існування серйозних проблем для інформаційної безпеки держави [8].

Але сучасна криза національної держави має не лише зовнішній, економічний або політичний характер, вона простирається також на традиційні форми національної ідеології, самосвідомості та національної ідентичності. *Ідеологія є систематизованою сукупністю ідей та поглядів, які базуються на змістовному постулаті цінностей, що ставлять метою виникнення, зміну або припинення розвитку певних суспільних відносин всередині суспільства і формування політичної ролі суспільства у світі.*

У сучасних умовах, коли суспільство все більше уніфікується та будуються мережеві зв'язки, інформація стає загальнодоступною як у часі і просторі, так і за значенням та змістом. Це підвищує потенційну силу ідеології, тому ідеологічну кризу можна розглядати не як боротьбу тих чи інших традиційних ідеологій, а як кризу національної свідомості, її самовизначення в нових історичних умовах – умовах стрімкого зростання процесів глобалізації. Недарма набувають популярності версії про «постановочний» характер політичних акцій, подій з життя політиків, катастроф тощо. Сьогодні роль ідеології така, що один рядовий кримінальний злочин може послужити причиною інтервенції [2].

Глобалізація нерозривно пов'язана з процесами десоверенізації і гомогенізації. Основною структурною одиницею глобалізації і одночасно її метою стає індивід. Але індивід не просто як особистість, а як джерело суспільної репрезентації. Таким чином, універсальним ідеологізуючим фактором в епоху глобалізації стає лібералізм, в його сучасних течіях: *неолібералізм, вестернізм* тощо. Поширюється пропаганда виключної (месіанської) ролі західної цивілізації в утворенні та розповсюдженні прав і свобод (*західноцентризм*). Парадоксальність лібералізму полягає в тому, що, виступаючи як принциповий противник і руйнівник будь-якої ідеології, він сам стає ідеологією. Витісняючи або руйнуючи будь-яку національно-державну ідеологію, лібералізм займає її місце в якості універсальної ідеології [2].

Але, як будь-яка ідеологія, лібералізм в умовах глобалізації не позбавлений суттєвих недоліків. Так, відстоювання прав людини в ліберальних демократіях перетворилося у відстоювання інтересів меншин проти законних прав більшості, прав експлуататорів проти прав експлуатованих. Захист конкуренції виродився на захист свавілля монополій і придушення конкурентів. Захист свободи слова – в свободу виключно свого слова та цензуру політичних опонентів, під прикриттям звинувачення в екстремізмі. Захист політичних прав народу трансформувалася на захист глобальних

інтересів транснаціональних корпорацій, а нав'язування ліберальних цінностей неліберальними методами дало тверде переконання, що легітимність влади в будь-якій державі дає не її власний народ, а виключно наддержавні утворення.

Розвиток ліберальних ринкових відносин ще з доби класичного капіталізму призвів до остаточного затвердження збоченої оцінки результатів людської діяльності, насамперед в оцінці нематеріального виробництва та надання послуг. В результаті чого ми й сьогодні маємо диспропорцію в грошовій оцінці такої діяльності, коли праця осіб, що мають корисні суспільно важливі професії, оцінюється набагато нижче, ніж праця осіб із професіями комерційно-спекулятивного характеру. На думку Д. Азарова, суспільна корисність виховательки дитячого садку та біржового спекулянта непорівнянна, але насамперед, що головне – непорівнянні їх прибутки, вони зворотно пропорційні суспільній корисності їх праці [3]. Автор робить висновок: якщо непорівнянні їх прибутки – як наслідок непорівнянні їх можливості реалізації власних прав. Зазначимо, що така теза взагалі ставить під сумнів існування *принципу соціальної справедливості в реалізації права*.

Проголошення принципу рівності в правах та перед законом є фундаментом усіх сучасних ліберально-демократичної течій. Але свобода реалізації прав передбачає реальні можливості такої реалізації лише тим, хто має відповідні засоби (кошти). Неспроможність реалізувати власні права внаслідок соціального та майнового розшарування маскується за принципом формальної рівності усіх незалежно від раси, національності, статі, сексуальної орієнтації, місця проживання, релігійних та політичних переконань. Отже, формальне наділення правами і свободами замість реального забезпечення їх реалізації є, таким чином, ще одним негативним проявом ліберальної ідеології. Проголошуючи рівність прав, ліберальні демократії насправді пропонують рівність їх купівлі, внаслідок чого *принцип рівності у правах та перед законом* перетворюється на фікцію [3].

Варто також зазначити, що більшість прихильників неоліберальної ідеології, відстоюючи права та свободи людини у боротьбі з дискримінацією, посилаються не тільки на загальні цінності, але й на інші, відмінні від загальноприйнятих принципи, нові права, що репрезентують затвердження певних особливостей і відхилення від нині визнаних норм, які вже ніяк не претендують на універсальність чи рівність [4; 5]. Відбувається *переоцінка традиційних моральних цінностей, намагання їх підмінити сурогатом новостворених*. Одним із ефективних засобів у такій боротьбі ліберальна теорія пропонує так звану: *позитивну дискримінацію*. Позитивна дискримінація (positive discrimination) означає введення державою певних правових заходів з надання переважних прав чи привілеїв, що мають на меті вирівнювання можливостей осіб, які належать до груп меншин, з метою зниження їх фактичної нерівності та створення рівності статистичної в посадах, освіті, прибутках, працевлаштуванні та ін. Але чи не є позитивна дискримінація тією небезпекою, що розмиває закладену в інституті прав людини основну у ідею – *ідею природних прав, якими всі люди володіють в рівній мірі?*

По-перше, сумнів викликає вже сама основна ідея позитивної дискримінації: суспільство, яке допустило або допускає дискримінацію окремих соціальних, етнічних та інших меншин, повинно компенсувати завдану, таким чином, шкоду, але за рахунок більшості. На нашу думку, потреба в такому відшкодуванні, в утворенні статистичній рівності – бути наочною демонстрацією турботи ліберально-демократичної держави, яка повинна відволікати від проблемного існування іншої нерівності – нерівності перед законом, що продовжує бути невід’ємною частиною усіх ліберальних демократій, тієї нерівності, яка зумовлена майновим розшаруванням.

По-друге, дискусійним, на перший погляд, виглядає й пояснення про створення системи привілеїв для групи, яка дискримінується, що дозволяє їй, так би мовити, «зрівняти шанси, отримати рівний старт» з більшістю. Більшість лібералів вважають за необхідне надати «меншинам спеціальні права та особливий статус, аби розрядити національну», етнічну, конфесійну «напруженість у регіоні і встановити більш гармонійні відносини між державою та окремими групами населення, більшістю населення та представниками меншин» [6, с. 111]. Основним запереченням опонентів позитивної дискримінації є те, що вона фактично є не чим іншим, як знаряддям обмеження прав більшості на користь представників меншин. *Таким чином, у сучасному ліберально-демократичному суспільстві відстоювання прав людини виродилося у відстоювання інтересів меншин – проти законних прав більшості.*

По-третє, критики позитивної дискримінації також заявляють, що вона знижує цінність досягнень особистості, оцінюючи досягнення за принципом приналежності до певної соціальної групи, а не за її кваліфікацією. Так, досягнення представників меншин в очах суспільства стають незначущими, сприймаються як результат не їх власних зусиль, а лише наданих переваг, що у самих представників меншин знижується мотивація і проявляється схильність до утриманства.

Деякі приклади позитивної дискримінації, що мають місце в ліберальних демократіях, а саме: обмеження у працевлаштуванні в державні органи та установи осіб, що дотримуються застарілих мовних норм; притягнення до юридичної відповідальності осіб, які акцентують увагу на статі та національності; надання преференцій та моральна підтримка осіб, які взяли на себе гендерні ролі, що не відповідають їх біологічній статі; заохочення одностатевих шлюбів, підтримка усиновлення сиріт парами ЛГБТ; застосування в системі виховання гендерної свободи, що запобігає формуванню у дитини статевої ідентичності тощо, свідчать про кардинальну зміну століттями сформованої системи традиційних цінностей. Вони містять приховане, а тому насильницьке руйнування підвалин нації, якими є класична сім'я, виховання, культура, моральність і віра [7, с. 192].

Ще одним деструктивним, на наш погляд, фактором є наявність певної маніпулятивної спекуляції в розумінні свободи і толерантності відповідно до того чи іншого державно-політичного режиму. Так, у ході такої маніпуляції суспільною свідомістю за допомогою ідеологічних установок ліберальна експертократія свідомо скоротила поділ державно-політичних

режимів до двох основних груп – «демократичні» й «недемократичні». Така позиція ґрунтується на тому, що основою для класифікації державно-правових (політичних) режимів, тобто способів та методів здійснення державної влади, є:

- рівень розвиненості політичної демократії;
- реальний політико-правовий статус особи [9, с. 92].

Але подібний поділ потребує суттєвого доповнення. У багатьох випадках можна спостерігати, як демократія, що перемогла, породжує квазі-аристократичні політичні режими, або навпаки, як аристократичні монархічні режими йдуть на поступки нижчим верствам населення.

Висновки: *Ідеологія* є систематизованою сукупністю ідей та поглядів, які базуються на змістовному постулаті цінностей, що ставлять метою виникнення, зміну або припинення розвитку певних суспільних відносин всередині суспільства і формування політичної ролі суспільства у світі. Універсальним ідеологізуючим фактором в епоху глобалізації стає лібералізм в його сучасних течіях: *неолібералізм, вестернізм* тощо. Як будь-яка ідеологія, лібералізм в умовах глобалізації не позбавлений суттєвих недоліків, основними з яких, на нашу думку, є такі:

- пропаганда виключної (месіанської) ролі західної цивілізації в утворенні та розповсюдженні прав і свобод (західноцентризм);
- відстоювання прав людини в ліберальних демократіях перетворилося у відстоювання інтересів меншин проти законних прав більшості, прав експлуататорів проти прав експлуатованих;
- нав'язування ліберальних цінностей неліберальними методами дало тверде переконання, що легітимність влади в будь-якій державі дає не її власний народ, а виключно наддержавні утворення;
- розвиток ліберальних ринкових відносин призвів до остаточного затвердження збоченої оцінки результатів людської діяльності, насамперед в оцінці нематеріального виробництва та надання послуг;
- неспроможність реалізувати власні права внаслідок соціального та майнового розшарування маскується за принципом формальної рівності усіх незалежно від раси, національності, статі, сексуальної орієнтації, місця проживання, релігійних та політичних переконань, що призводить до формального наділення правами і свободами замість реального забезпечення їх реалізації;
- наслідки позитивної дискримінації в сучасному ліберально-демократичному суспільстві призвели до переоцінки традиційних моральних цінностей, намагання їх підмінити сурогатом новостворених (збочений лібералізм), вони містять приховане, а тому насильницьке руйнування підвалин нації, якими є класична сім'я, виховання, культура, моральність і віра;
- маніпулятивна спекуляція розумінням свободи і толерантності.

Бібліографічні посилання

1. *Логинов А.* Кризис национального государства и идеология космополитизма / Логинов А. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bombnews.info/2752-Krizis_nacionalnogo_gosudarstva_i_ideologiya_kosmopolitizma.html
2. *Чесноков А.* Роль идеологии в условиях глобализации / Чесноков А. – Космо-

полис. – № 16. – 2007.

3. *Азаров Д.* Химера либеральных ценностей: Права человека / Азаров Д. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://polemika.com.ua/article-118638.html#title#45>

4. *Гедикова Н. Ф.* Либерализм і права етносоціальних спільнот: сучасний аспект / Гедикова Н. Ф. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/2051/%CD>.

5. *Беллами Р.* Три моделі прав і громадянства. //Либерализм: антология / уряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К., 2002. – С. 975–996.

6. *Мицик В.В.* Конституційне право та національне законодавство європейських держав щодо захисту та правового статусу національних меншин // Актульні проблеми міжнародних відносин : зб. наук. праць. – Вип. 34 (Ч. I). – К., 2002. – С. 111–118.

7. *Талдыкин О.В.* Позитивна дискримінація в теорії прав людини // Права людини: теорія, реальність, перспективи : матер. науково-практ. семінару (м. Дніпропетровськ, 12 груд. 2013 р.) ; уклад. І.А. Сердюк. – Дніпропетровськ, 2014. – С. 189–193.

8. *Талдыкин О. В.* Нетократія як черговий фактор кризи інституту національної держави: передумови виникнення // Науковий вісник ДДУВС : зб. наук. праць. – 2012. – № 1. – С. 36-149.

9. Теорія держави і права : підручник / кол. авт. ; кер. авт. кол. Ю.А. Ведерніков. – Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2014.

Талдыкин А. В. Идеологический фактор кризиса института национального государства. Сделана попытка дать ответ на вопрос о том, можно ли рассматривать либерализм как идеологическую основу кризиса института национального государства. Отмечено, что современный кризис национального государства имеет не только внешний, экономический или политический характер, он распространяется также на традиционные формы национальной идентичности. Представлено авторское определение понятия «идеология». Определено, что идеологический кризис можно рассматривать не как борьбу тех или иных традиционных идеологий, а как кризис национального сознания. Сформулированы основные негативные проявления либеральной идеологии в условиях глобализации.

Ключевые слова: либерализм, неолиберализм, западноцентризм, вестерминизм, национальное государство, демократия, глобализация, идеология, фактор, позитивная дискриминация, общество.

Taldykin O. V. Ideological factor of crisis of the institute of nation state. This article is the author's attempt to give a reciprocal question about whether it is possible to consider liberalism as the ideological foundation of the Institute of the crisis of the nation state. Noted that the present crisis of the nation state has not only the appearance ekonomicheskyy or political in nature, it also applies to traditional forms of national identity. Presented by the author's definition of the concept of "ideology." Determined that the ideological crisis can be viewed, not as a struggle of various traditional ideologies, and the crisis of national consciousness. Formulated the main negative manifestations of liberal ideology in the context of globalization.

Ideology is a systematized set of ideas and beliefs that are based on the postulate meaningful values that put the purpose of, modification or termination of certain social relations within society and the formation of the political role of society in the world. Universal ideolohizuyuchym factor in the era of globalization becomes liberalism in its modern trends: neoliberalism, vesternizm more. Like any ideology, liberalism in the context of globalization is not without significant drawbacks, the main ones, in our opinion, are:

- promotion of exclusive (messianic) the role of Western civilization in the formation and distribution of rights and freedoms (zahidnotsentryzm);

- defending human rights in liberal democracies has become a minority advocacy against the legitimate rights of the majority of human rights of the exploited against the exploiters;

- imposition of liberal values illiberal methods gave a strong belief that the legitimacy of government in any country does not produce its own people, but only a supranational entity;

- the development of liberal market economy led to the final approval of perverted evaluation of human activity, especially in the assessment of non-material production and services;

- failure to realize their rights as a result of social and property stratification is masked by the principle of formal equality for all regardless of race, ethnicity, gender, sexual orientation, place of residence, religious and political beliefs, which leads to the formal allotment of rights and freedoms instead of real security for their implementation;

- the effects of affirmative action in the modern liberal-democratic society led to a reassessment of traditional moral values, their attempt to replace the newly created surrogate (perverted liberalism), they contain hidden, so violent destruction of the foundations of the nation, which is a classic family, education, culture, morality and faith;

- manipulative speculation understanding of freedom and tolerance.

Keywords: *liberalism, neoliberalism, vesterminizm, nation state, democracy, globalization, ideology factor, positive discrimination, society.*

Надійшла до редакції 18.03.2014

Чайковський Ю. В.

кандидат юридичних наук
(*Національний університет
«Одеська юридична академія»*)

УДК 341.01

КРИТИКА ТЕОРІЇ УЗГОДЖЕННЯ ВОЛЬ ДЕРЖАВ ЯК ОСНОВИ ЮРИДИЧНОЇ СИЛИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Міжнародне право має сутнісні відмінності від права внутрішньодержавного. Інший склад суб'єктів, об'єктів регулювання потребує й іншого джерела юридичної сили, оскільки міжнародно-правова сфера визнає рівність суб'єктів і відсутність примусу до виконання норм. Теорія узгодження волей держав зазнає справедливої критики, що змушує до пошуку альтернативної основи обов'язкової юридичної сили міжнародного права.

Ключові слова: *легітимація, міжнародний правопорядок, криза легітимності, теорія узгодження волей держав, розвиток міжнародного права, природне право, сучасні концепції міжнародного права.*

Постановка проблеми. Сучасне міжнародне право еволюціонує, розширюється суб'єктне його охоплення, об'єктна сфера дії змінюється за рахунок віднесення до міжнародно-правового регулювання відносин, що раніше були у виключній компетенції держав. Роль і місце держав у міжнародних відносинах змінюється, вони поступово втрачають статус основних суб'єктів міжнародного права, підвищується роль міжнародних організацій, з'являються певні інтегративні об'єднання як окремі суб'єкти міжнародних відносин і міжнародного права. Фрагментація міжнародного права, що разом із конструктивними змінами – удосконаленням правового регулювання – несуть також і деструктивні моменти стосовно сумнівів у ефективності і цілісності системи міжнародно-правового регулювання. Всі ці останні зміни ставлять також під сумнів і саме міжнародне право як право, що має обов'язкові, притаманні юридичній системі, ознаки.

Тому видається досить дивним, зважаючи на достатню кількість політологічних, соціологічних, правових і міждисциплінарних досліджень з